

Název a adresa školy:	Střední škola průmyslová a umělecká, Opava, příspěvková organizace, Praskova 399/8, Opava, 746 01
Název operačního programu:	OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, oblast podpory 1.5
Registrační číslo projektu:	CZ.1.07/1.5.00/34.0129
Název projektu:	SŠPU Opava – učebna IT
Typ šablony klíčové aktivity:	III/2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (20 vzdělávacích materiálů)
Název sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky I
Popis sady vzdělávacích materiálů:	Technologie grafiky I, 1. ročník
Sada číslo:	A-02
Pořadové číslo vzdělávacího materiálu:	13
Označení vzdělávacího materiálu: (pro záznam v třídní knize)	VY_32_INOVACE_A-02-13
Název vzdělávacího materiálu:	Teorie a psychologie barev
Zhotoveno ve školním roce:	2011/2012
Jméno zhotovitele:	Mgr. Lenka Kašpárková

Teorie a psychologie barev

Plán učiva

- Základní pojmy z barevné terminologie.
- Barevné kvality.
- Vliv barev na člověka.
- Fyziologické působení barev.
- Psychologické a asociativní účinky barev.
- Barevná symbolika.
- Otázky pro zopakování učiva.

Základní pojmy z barevné terminologie

Barva

1. Ve fyzice barva viditelné části elektromagnetického záření.
2. Ve fyziologii a psychologii zrakový vjem vyvolaný světelným paprskem určité vlnové délky.
3. V chemii pigmentová nátěrová nebo umělecká malířská hmota.
4. V umění výrazová a významová složka výtvarného díla.

Lokální barva

Je skutečná, ničím nezkreslená barva předmětu v bílém světle.

Jevové barvy

Jsou barvy ovlivněné světlem, stínem a odrazy z okolí.

Barevná škála

Slovo „škála“ pochází z hudební terminologie a je synonymem slova stupnice. Ve výtvarném umění tento termín označuje posloupnost spektrálních barev a v širším významu jakoukoli utříděnou barevnou posloupnost (např. máme černobílou škálu, škálu modrých nebo jiných tónů, škálu teplých tónů, studených tónů, apod.).

Obrázek 1: Různé barevné škály

Každá barva je charakterizována třemi kvalitami:

Barevným tónem

Barevný *tón* je kvalita, která se vyjadřuje vlnovou délkou v rozsahu 360 – 760 nm. Označujeme ji slovem *žlutý, zelený, modrý, fialový* tón.

Sytosti

Sytost znamená čistotu barevného tónu, jeho sílu. *Sytá* je taková barva, která se projevuje ve své největší intenzitě. Opakem je barva *lomená*, kdy je sytá barva smíchána s černou, bílou nebo jinou barvou. Tím se zásadně mění její vlastnost i psychologický účinek.

Světlostí

Světlost je světelná hodnota barevného tónu v porovnání s bílou. Projevuje se v poměrech *světlý – tmavý*.

Vliv barev na člověka

Barvy ovlivňují náš život v mnoha směrech, aniž si to pokaždé uvědomujeme. Mezi barvami a našimi pocity existuje zvláštní vztah. Každý z nás ví, že některé barvy v nás vzbuzují smutek, jiné se nám zdají veselé, že existují barvy příjemné a barvy protivné, barvy, které vzrušují a znepokojují, a jiné, které naopak uklidňují. Lidé si toho všimli už dávno a dlouhou dobu se účinky barev na člověka pokouší vysvětlit i věda. Už v roce 1903 získal profesor Nils Finsen Nobelovu cenu za medicínu, když prokázal, že barevná chvění, která procházejí lidským tělem, v něm mohou vyvolat výrazné reakce.

Fyziologické působení barev

Barvy ovlivňují náš vegetativní systém. Tzv. teplé barvy (žluté, červené, oranžové ...) nás podněcují ke zvýšené činnosti. Stoupá nám krevní tlak, zrychluje se puls, zvyšuje se svalové napětí. Máme také větší chuť k jídlu a jsme citlivější k vnímání zvuků. Studené odstíny (zelená, modrá ...) mají účinek opačný – uklidňují a vyvolávají útlum tělesných funkcí. Fyziologické působení barev lze prokázat měřením tělesných reakcí.

Psychologické a asociativní účinky barev

Barvy nemluví jen k našemu tělu, ale i k duši. Vyvolávají v nás pocity a asociace. Nic, tedy ani barvy, nevnímáme izolovaně. Každý vjem prochází v našem mozku složitým filtrem zkušeností, vědomostí a zážitků. Jedna představa vyvolává druhou, vzniká řetězec asociací. Např. modrá vyvolává pocit chladu, asociuje vodu, led nebo nebe. Červená zase navodí pocit

tepla, připomene oheň, žlutá evokuje například žhnoucí slunce. Asociace však nejsou vždy tak přímočaré, zážitky dávají barvám stále nové a nové významy. Navíc jsou asociace záležitostí ryze individuální.

Působením barev na lidské city se zabývá také psychologie, která dokonce svých poznatků využívá v diagnostice a terapii. Známy je např. Rorschachův test rozboru osobnosti na základě asociací z barevných skvrn, nebo Lüscherův test preference barev.

Psychologové zjistili, že:

 Modrá je barvou klidu, uspokojení a souladu. Mají ji rádi lidé citliví, s bohatým vnitřním životem, kteří hledají klid, lásku a něhu, ale také lidé nemající rádi změny. Modrou odmítají lidé povrchní, kteří mají strach se ponořit do svého nitra. S odmítáním modré se často setkáváme u mladých lidí, kteří se chtějí osamostatnit od rodičů.

 Zelená je barva těch, kteří stojí za všech okolností na svém a neleknu se žádných překážek. Mají sklon pečovat o druhé, ale chtějí je i ovládat a kontrolovat. Touží po obdivu a uznání. Odmítají ji lidé originální, ale i příliš upjatí, není oblíbená u lidí zklamaných a vnitřně nejistých.

 Žlutá působí povzbudivě. Je to barva změny, dere se dopředu za vším novým. Milují ji lidé bezprostřední, plní nadějí a očekávání. Odmítání žluté prozrazuje zklamání a nedůvěru v budoucnost.

 Červená je výrazem životní síly, aktivity, potěšení z činnosti a také barvou dobrého kontaktu s okolím. Přednost jí dávají lidé cílevědomí, energičtí a tvořiví. Její odmítání může být příznakem nedostatku sil, pasivity, únavy a celkového životního vyčerpání.

 Fialová je směsí barvy červené a modré, tedy protikladů – studené a teplé barvy. V psychologii značí především duševní i citovou nezralost. Kdo preferuje tuhle barvu, chce být okouzlen a také chce okouzlovat druhé. Volí ji také často kompromisníci a diplomaté, lidé zdrženliví, uzavření a tajnůstkáři. Odmítají ji ti, kteří touží po jistotách, nekomplikovaných vztazích a ti, kdo mají své city vždy pevně pod kontrolou.

 Hnědá je barva spojená s představou tělesných prožitků. Mají ji rádi ti, kteří touží po pohodlí, ale také lidé vyčerpaní a unavení potřebující odpočinek. Odmítají ji lidé, kteří se chtějí odlišit od průměru, být výjimeční. Vyrovnaný člověk má k hnědé obvykle neutrální postoj.

 Černá je barvou vzdoru a protestu. Pokud jí někdo dává přednost, znamená to, že odmítá svůj úděl. V psychologickém testu tato neobvyklá volba vždy upozorňuje na nějaký závažný konflikt, problém.

 Bílá je barva neurčitá, spojuje se s představou nevinnosti a čistoty. Volí ji lidé nejistí a také ti, kteří touží po dokonalosti. S odmítáním této barvy se setkáváme zřídka, většina lidí k ní má spíše nevyhraněný postoj.

 Šedá barva je neutrální, neživotná. Ten, kdo ji v testu zařadí před všechny ostatní, prozrazuje, že o sobě nechce nic prozradit. Možná mu vyhovuje postoj nezúčastněného pozorovatele, ale také to může být člověk, který je prostě příliš unaven.

Psychologové také dávají barvy do souvislosti s lidským temperamentem. Hippokratova teorie dělí lidské temperamenty na 4 základní typy: melancholik, flegmatik, sangvinik, cholerik.

Podle psychologů odpovídají těmto temperamentům následující barvy:

Melancholik – modrá.

Flegmatik – zelená.

Sangvinik – žlutá.

Cholerik – červená.

Barevná symbolika

Barevné asociace jsou záležitostí individuální, záležitostí psychiky toho konkrétního člověka. Řeč barev, kterou používá určitá kultura či sociální skupina, se nazývá *symbolika barev*. Symbolika je více obecná a rozumí jí celá tato sociální skupina. Barvy mají svou symboliku

odpradávná, vznikala na základě pozorování přírody a proměňovala se v závislosti na zkušenostech a poznatcích té které kultury, a to místně i časově. Přesto můžeme najít ve významech barev určité společné rysy.

Například **červená** barva byla ve většině kultur barvou nejdůležitější a symbolizovala nejčastěji krev a oheň, později se stala symbolem lásky a vášně. Zajímavá je také dvojjazyčnost barevné symboliky, neboť například právě červená barva často symbolizovala také válku a násilí.

Zelená byla vždy symbolem života, znovuzrození, svěžesti, mládí, přírody, jara a naděje. Ale i zelená má svou odvrácenou tvář: je to barva zlých duchů a démonů.

Modrá je barvou vody a vzduchu, nekonečného, průzračného nebe. Je také nejčastější barvou připisovanou bohům. Nejvyšší egyptský bůh Ámon je zpodobňován modrý, indické bohy poznáme rovněž podle modré pleti, germánský bůh Odin nosí modrý šat a Panna Maria je podle křesťanské ikonografie malována vždy v modrém plášti. Ale modrá barva může být také barvou svitu měsíce a tajuplných mocností, dobrých i zlých.

Žlutá připomíná sluneční zář, a proto mívá podobné významy jako slunce: značí život, energii, moudrost a božské světlo. Žlutá také často zastupuje barvu zlatou, a pak se pojí, podobně jako modrá barva, s bohy. V některých kulturách žlutá symbolizuje moc a bývá vyhrazena panovníkovi. Na druhé straně je žlutá symbolem žárlivosti a pýchy, ale také například zrady – je to barva kacířů, barva Jidáše, který zradil Ježíše Krista.

Bílá je barvou světla, které v sobě skrývá všechny barvy. Symbolizuje proto nejvyšší hodnoty. Je to barva ctnosti, nevinnosti, čistoty a cudnosti. Bývá spojována se začátkem života, ale také s jeho koncem (bílá byla smuteční barvou na francouzském dvoře a dodnes je barvou smutku v zemích Orientu, kde symbolizuje převtělování duší a znovuzrození). Ve starých kultech a náboženstvích je bílá často magickým prostředkem, ochranou před zlými mocnostmi.

Černá je barvou tmy, symbolem smutku, zániku a smrti. Jestliže bílá znamená v některých kulturách konec spojený se začátkem něčeho nového, černá symbolizuje pouhý zánik, pád do nicoty, ze které není návratu. Obecně to je barva neštěstí, smutku, magie a zla. Ve středověku ale černá platila i za barvu pokory a odříkání se světských radostí: proto byla zvolena pro roucha kleriků a mnichů. Černá barva má i jiné kladné významy: v suchých oblastech černé mraky přinášejí životodárnou vláhu, černá je také úrodná půda.

Symbolika barev se uplatňuje v našem životě v nejrůznějších podobách a významech. Velký význam má v heraldice, náboženství, výtvarném umění, nověji v reklamě a jiných praktických oblastech života (dopravní a jiná značení, interiérové výtvarnictví, divadlo, film atd.).

Otázky pro zopakování učiva

1. Co rozumíme pod pojmem „barva“?
2. Jaké kvality (vlastnosti) má každá barva?
3. Jakým způsobem působí barvy na fyziologii člověka?
4. Který vědec dokázal, že barvy mají na člověka fyziologické účinky?
5. Co je to barevná symbolika a asociace?
6. Zjisti, co je to Lüscherův test preference barev.

Seznam použité literatury

- PLESKOTOVÁ, P.: *Svět barev*. Praha: Albatros, 1987.
- BROŽKOVÁ, I. *Dobrodružství barvy*. Praha: Státní pedagogická nakladatelství, 1983.
- MORAVČÍK, F.: *Harmónia farieb*. Pezinok: vyd. Milan Moravčík, 1994, ISBN 80-901394-1-8.
- ŠTOLOVSKÝ, A.: *Technika barev*. Praha: SNTL, 1981.
- SLÁNSKÝ, B.: *Technika v malířské tvorbě*. Praha: SNTL, 1976.
- PARRAMÓN, J.: *Teorie barev*. Praha: Svojtka a Vašut, 1995, ISBN 80-7180-046-5.
- HANUŠ, K.: *O barvě*. Praha: SPN, 1976.
- Kolektiv autorů: *Encyklopedie vědy a techniky*. Praha: Albatros, 1986.
- MORAVČÍK, F., 1987: *Metóda ladenia farieb*. Bratislava: Slovenské pedagogické Nakladateľstvo, 1987, ISBN 067-040-8.